

PJESNIŠTVO U POHVALU POSLANIKA (*S engleskog Enes Karić*)

Kud god islam ide slijedi ga pjesništvo. Nova vjera je od svog početka imala dramatičan utjecaj na književnost. Iako sam nije pjesnik, utemeljitelj islama je podržao pjesnike u svojoj zajednici, a neki od njegovih drugova, kao Ḥasan ibn Tābit, čini se, bili su pioniri iznenadnog širenja i oživljavanja arapske književnosti koje je uslijedilo nakon uspona islama. U svoje vrijeme nešto slično desilo se i drugim književnostima koje je islam prožeo, budući su Perzijanci, Turci, Svahilci i mnogi drugi narodi brzo pronašli novi i uzvišen pjesnički glas kojim su slavili svoju vjeru, sve dok islam nije postao, može se reći, poetska civilizacija *par excellence*. Svojim posebnim viđenjem jezika kao oplemenjenog svojom sposobnošću da ponese doslovnu Objavu Božijeg govora, islamska kultura je uvijek davala prednost usmenoj riječi kao najvišem obliku umjetničkog izraza. Moglo bi se čak reći da je osim arhitekture, kaligrafije i apstraktne dekoracije, pjesništvo bilo priznato kao vrhovna islamska umjetnost.

Po definiciji je svaka izvorna muslimanska pjesma 'pregršt iz Vjerovjesnikova mora'. Duša Plemenitog Poslanika prožima stoljeća. Sanjan u snovima, proučavan u pobožnim hronikama, slijeđen u svakom detalju života, onaj kome su zahvalni milioni ljudi koji su spašeni od alkohola, hazarda i zaborava Boga, Poslanik je priznat kao izvor (*sercesme*) muslimanske sreće. Odatle velika i univerzalna muslimanska praksa da se završi svaki namaz, u svakoj džamiji, sa 'Blagosiljanjem Ibrahima' koje poziva blagosiljanju i zazivanju mira Posljednjem Božijem Poslaniku Muhammedu, potomku Ibrahimovu kroz lozu Ismailovu. Brojne su i

---

1 Abdal Hakim Murad, profesor je islamskih znanosti na Univerzitetu Kembridž, autor brojnih radova o islamu i prijevoda klasičnih islamskih tekstova. Profesor Murad je nedavno uradio najnoviji engleski prijevod al-Būšīrijeve Burde. Sam je inicirao izdanje bosanskog prijevoda Burde po faksimilu rukopisa Halila sina Alije Stočanina iz XVIII/XIX stoljeća.

druge formulacije blagosiljanja Poslanika tako da ih je nemoguće sve navesti. Ali, ukorijenjene u Kur'anu i Hadisu, one ispunjavaju muslimanski život osjećanjem blizine i prisnosti sa **osnivačem islama**, uzorom čiji bogougodni život muslimani nastoje oponašati. 'Blagoslovite Poslanika!' – to je uzvik koji se koristi u svakom muslimanskom jeziku da bi se smirila svađa, jer taj uzvik muslimane poziva da se prisjete čovjeka koji je obuzdao stare zadjevice Arabije i koji je pokrenuo civilizaciju koja će ujediniti rase i jezike u jedno sljedbeništvo.

Prema tome, 'Blagoslovi Poslaniku', ili 'Molitva za Poslanika' jeste jedan od najtemeljnijih postupaka muslimana. Sam Kur'an nalaže tu molitvu u jednom stavku koji se stoljećima čuje petkom sa minbera diljem Turske i u drugim zemljama:

*Allah i Njegovi meleki blagosiljaju Vjerovjesnika,
o vjernici, blagosiljajte ga i vi, i pozdrav mu šaljte! (33:56).*

Kako Mulla Husrev objašnjava, 'Molitva za Poslanika' je na posljetku u našu korist: Poslanikova razina u Božijim očima je već određena na udaljenosti od 'dva luka'. Ali, stupajući u kosmičku molitvu koja blagosilja Poslanikovo savršenstvo, mi se duhovno okorištavamo. Za svaki zaziv hvale i blagoslova Poslaniku, Bog nas blagosilja deset puta. Tako Poslanik nastavlja koristiti svojoj zajednici i služiti njenim duhovnim potrebama.

Dova *durūd* ima daljnju, kosmičku korist. Na način ljubavi i prisnosti ona povezuje riječi 'Muhammed je Božiji Poslanik' sa krajnjom tvrdnjom o Božanskoj Tajni: 'Nema drugog božanstva osim Boga!' Na kraju svakog od vjernikovih pet dnevnih klanjanja, dova olakšava prelazak između formalne pobožnosti usmjerene ka Bogu i naših etičkih dužnosti u svijetu koje obavljamo radi Boga. Plemeniti Poslanik, primalac nestvorenog Govora Božijeg, vraća se iz svoga nebeskog iskustva sa Uspona/Mi'radža, stiže da pomogne i vodi svoje ljude. Kako kaže Nizami:

*Švod devet prijestolja, iznad sedme zvijezde,
Svrba i divni dragulj dugog doba Poslanstva;
Tračci prašine na Muhammedovim stopalima su dalekosežna mudrost
A njegov remen predvodi oba svijeta, slavu Allahovu!*

Te opet:

*On je pročitao Knjigu, njenih deset načela o uljudnosti,
Tražeći da se oprostí sa svim poslanícima pored kojih je prolazio.
Njegovi koraci su pokidali zavjese sazviježđa
Njegov bajrak na ramenima meleka vihori se visoko.*

Poenta stihova je jasna: Muslimani ne smiju ostati izolirani u nadnaravnoj slavi, već trebaju crpiti snagu iz iskustva Božanskog prisustva da bi se bavili izazovima običnog života. Kao što svaki vjernik znade, Poslanikova slava je u tome što je Poslanik vidio Boga te je, prema tome, spoznao čistu konačnost stvaranja, ali je ipak odabrao da živi, radi i bori se za pravdu u svijetu, živeći sa siromašnim i obespravljenim. Kako to Ahmed Šawqī ističe:

*Da skupine čovječanstva mogu birati svoju religiju
Siromašni bi izabrali tvoju (Muhammede)!*

A prema evliji iz Ankare, Hadži Bayramu:

*'Siromaštvo je moja dika! Siromaštvo je moja dika!'
Zar ovako nije govorio on, svih svjetova ponos?
Sjeti se njegova siromaštva! Sjeti se njegova siromaštva!
Ova moja duša poništena je u dubinama tog ponosa.
(Hadži Bayram Veli)*

Ovdje nam Hadži Bayram govori da je razmišljanje o Poslanikovom životu, kojeg je Poslanik proveo u siromaštvu i molitvi, od bitne važnosti za naše duhovno zdravlje. Naše duše razmišljanjem o Poslanikovoj apsolutnoj vjernosti postaju svjesne svoga nespokoja, svoje zbunjenosti

i gramzivosti. Poslanik je svaki tren bio u borbi protiv svoga ega, kako u nutrini duše tako i u nepravednim, tiranskim strukturama svijeta. Odbirući siromaštvo za sebe, Poslanik je izazvao faraone i cezare koji su eksploatirali siromašne i slabe. Kako su to i poslanici prijašnjih vremena dobro znali, poslanička religija je potpuna predanost.

Poslanikovo rođenje je stoga rođenje slobode, 'slavne najave'. Čuda koja okružuju njegovo rođenje, koja bilježe najraniji muslimanski hroničari, su 'radosne vijesti i opomena': radosne vijesti siromašnim i slabim, a opomena onima čija slijeпа sebičnost razara poredak Božijeg svijeta.

Iz ljubavi prema njemu koji dolazi okreće se nebo,

Čeznući za licem mu ljudi i džini uzdišu.

On koji dolazi je taj Kralj, Pečat Poslanika,

On, ta 'Milost Svjetovima', blagodat Stvaranja.

(Süleyman Čelebi)

Sljedstveno tome, možda najpopularnija podvrsta pjesništva u pohvalu Poslanikovu jeste ta duga pjesma koja se u cijelosti usredsređuje na *mevlud*, 'dan kad je uputa rođena'. Kako bivša profesorica Harvardskog univerziteta, Annemarie Schimmel (Šimel), bilježi:

Ne mogu se ni izbrojati pjesme pisane za ovaj prigodni blagdan na svim islamskim jezicima. Sa krajnjega istoka muslimanskog svijeta do zapada, *mevlud* je izvanredna prilika pobožnima da svoju žarku ljubav iskažu prema Poslaniku u pjesmama, napjevima i molitvama. Jednostavno povjerenje u milost Poslanikovu i njegovo zagovorništvo na Danu Sudnjem nigdje nije ljepše iskazano negoli u Turskoj, gdje je Süleyman Čelebi (um. 1419.) kazao priču o Muhammedovu, a. s., rođenju u svome *Mevlud-i šerifu*, jednoj *mesneviji*, u dirljivo jednostavnom turskom stihu najjednostavnijeg mogućeg metra, koji prati i prijemčiva melodija.

Po svojoj popularnosti spjev Süleymana Čelebija je vjerovatno odmah uz Būširijevu '*Oda Poslanikovu Plaštu*'. Njenu golemu djelotvornost mogu iskusiti svi koji prisustvuju godišnjoj *mevludskoj* svečanosti u

bosanskom gradu Blagaju, gdje više od dvadeset hiljada Poslanikovih štovatelja provodi noć pod mjesecinom, slušajući prekrasne poeme pohvalnice, a svečanost kulminira u recitalu Süleyman Čelebijevih drevnih riječi.

Drugi vrhunac ovog žanra jeste pjesništvo koje slavi Poslanikovo zagovorništvo (*šefa'at*), kad će se, na Danu Sudnjem, Blagoslovljeni Poslanik zauzimati za griješnike ovoga svijeta. Prema jednom hadisu, sam Poslanik je to zagovorništvo opisao ovako:

‘Stupiću pred Božansko Prijestolje, i ničice pasti pred svojim Gospodarem. Potom će Bog u mene nadahnuti takve hvale i slavljenja spram Njega kakva nikada prije mene nije nikome nadahnuo. Pa će se reći: ‘Muhammede, podigni glavu! Traži, udovoljiće ti se, zauzimaj se za druge, i biće ti dato!’ Tako ću ja podići glavu, i reći: ‘O, moj narod! O, moj narod!’ Reći će mi se: ‘Muhammede! Dovedi kod Desne Kapije Raja one od svoga naroda koji nemaju potrebe da sviđaju račun! Ostale Kapije će biti za sve druge narode.’

Tako se Poslanik pojavljuje kao ‘Božiji miljenik’, *habibullāh*. Na temelju navedenog i mnogih drugih hadisa pojavila se ogromna književnost:

Na kapiju Tvoga obilja ova griješna glava se oslanja,
Smetena njegovom ljubavi, O ti blagoslovljenog lica!!!
Nada se Božijem oprostom s tobom kao svojim sredstvom
Strahuje od Božijeg gnjeva, prosutih suza niz svoje lice.

(Ibn Hadžer el-Askalani)

Čini se da su danas pjesme pohvalnice popularnije više negoli ikad. Ljubav prema Poslaniku razlijeva se u nove žanrove kao što su film, pozorište i roman. Ali, gdje god da se muslimani sastaju radi poetskih svečanosti, Poslanik će najčešće biti u samom središtu pjesničkog interesa. Ova sveska nudi nekoliko djelića i fragmenata iz te cvatuće i često visoko inovativne književnosti.

Imam al-Būšīrī i njegova *Burda* ('Oda Poslanikovu Plaštu')

Muḥammad ibn Sa'īd al-Būšīrī rođen je 1212. godine u selu Behnesa u Gornjem Egiptu, u siromašnoj marokanskoj porodici berberskog porijekla. Nakon što je naučio Kur'an i druge svete tekstove napamet, otputovao je u Kairo gdje je nastavio obrazovanje. Radio je kao mjesni imam i sudac u nekoliko gradova delte Nila, napisao je nekoliko pjesama koje hvale lokalne upravitelje, dok je u njima, također, osuđivao lopovluke u trgovini i tvrdoglavost dužnika. Čini se da je njegova vjerska osjećajnost rasla polahko, a njegova elegija o smrti njegovog učitelja, sufijskog duhovnog vodiča Abu l-'Abbāsa al-Mursīja, pokazuje rastuću privrženost pobožnom životu. Njegov savremenik Ibn Aṭā'illāh iz Aleksandrije (um. 1309.) zagovarao je put zanosne mističke ljubavi, i to vjerovatno objašnjava da je al-Būšīrījeva velika poema, *Burda*, poznata po velikom broju dirljivih stihova. Njegova fizička slabost, mnoga djeca, očito čan-grizava žena – sve to je doprinijelo da mu finansijsko stanje često bude nesigurno. A kad je u zreloj dobi doživio oduzetost, činilo se da je njegovo stanje beznađežno. Jedva govoreći ili držeći pero, pošlo mu je za rukom da izrazi svoju ljubav prema Poslaniku u jednom dubokosrčanom stihu. Prema historičarima, ta je pobožnost bila nagrađena tako da mu se Poslanik pojavio u jednom snu i ogrnuo ga svojim ogrtačem (*burda*). Kad se probudio, Būšīrī je zapazio da mu se zdravlje na čudan način vratilo. Poživio je dug život i umro u Kairu ili Aleksandriji, možda 1297. godine. U Aleksandriji se njegova džamija i grobnica nalaze naspram velikog džamijskog kompleksa njegovog učitelja al-Mursīja. Godine 1864. njegovu malu ali lijepu džamiju obnovio je i proširio Mehmet Sait Paša, njeni su zidovi ukrašeni sa 94 stiha *Burde* ispisani u *nesta'lik* pismu, zajedno sa drugim pjesmama ispisanim u divnoj kaligrafiji na arapskom i turskom jeziku.

Burda

Kako profesorica Schimmel bilježi, 'Plašt Oda' je 'posvuda omiljena muslimanska pjesma'. Formalno naslovljena riječima '*Zvijezde blistavice u pohvalu Najboljeg Stvorenja*', ona poprima strogo klasičnu formu, započinjući sa drevnom arabljanskom temom Ljubavnika koji sam sa sobom razgovara usred ostataka gdje je boravio njegov iščezli Voljeni. Međutim, tu mi brzo shvatamo da Voljeni nije beduinska djevojka, već upravo sam *Habibullah*, 'Onaj koga Bog voli'. Blagoslovljeni Poslanik je umro, a svijet je osiromašio njegovim odlaskom. Ali, još ima nade. Jer, samo našom vlastitom ružnoćom mi bivamo prognani iz ljepote. Prema tome, pjesnik mora oplakivati tvrdoglavost želja svoga vlastitog ega. To vodi do spoznanja Poslanikova savršenstva, čiji su moralni i duhovni kvaliteti bili upravo u takvom stanju harmonije za kojim pjesnik i čezne. Govoreći o čudima koja su pratila Poslanikovo rađanje, pjesnik osjeća nadu i zahvalnost Bogu, govoreći o njegovim mnogim čudima pjesnikova vjera je osnažena, ponirući u dubine Kur'anske mudrosti, tu tajanstvenu 'nevjestu', s koje vjernik mora polahko i uljudno skinuti duvak, pjesnik se podsjeća na smisao historije. Pjesma se potom okreće razmatranju Uspona na nebo (*mi'radž*), vrhunca Poslanikove karijere. Tokom Uspona Poslanik je bio uznesen od Jerusalemske džamije kroz sedam nebesa do Božanskog prisustva. Po povratku sa *mi'radža*, Poslanik stavlja svoj život na sam rub smrti herojski braneći svoj narod od pagana koji su napali njihovo utočište u Medini. Būšīrī potom jadikuje nad svojom vlastitom grijешnošću i svojim godinama koje se prikućuju kraju, i željno iščekuje blagoslove Poslanikovog zagovornišтва na Sudnjem danu. Imajući u vidu svoje pogubne i mnogo puta počinjene grijehе, pjesnik znade da ga jedini Bog može spasiti. Zato se on obraća Poslaniku, čije će molitve i zagovornišтва, kako nas hadis uvjerava, biti najsigurniji posrednik kod Boga. Na kraju, pjesnik moli za blagost na ovom i budućem svijetu, i završava kratkom aluzijom na arabljanski krajolik s kojim je i započeo.

Uspriko teškoći koja se nahodi u vrlo prefinjenom i ushitnom arapskom jeziku kojim je oda pisana, *Burda* je više negoli ijedna druga muslimanska poema privukla pobožnu i književnu pozornost. (Neki čak tvrde da je *Burda* najšire pamćena poema na svijetu). Jedan znak u prilog ovome je njeno obilno korištenje u arhitekturi. Topkapi dvorac u Istanbulu, taj moćni simbol muslimanske snage i civilizacije tokom pet stoljeća, čije riznice sadrže pravi Poslanikov plašt, posvuda je ukrašen gizdavam pločicama iz Iznika na kojima je tekst *Burde*. Ova ista poema je vidljiva na zidovima velikih privatnih kuća Halepa i Bagdada (posebno lijepi primjeri ukrašavaju Suhejmijsku kuću u Kairu). Džamije od Marrakeša do Džakarte nose stihove iz teksta *Burde*, ili čak cijelu poemu. Napose je lijep primjer gajtana ukrasnih okvira u džamiji Muhammeda Alija u Kairu, koja je podignuta u devetnaestom stoljeću i koja dominira panoramom grada. Mezar Salahudina Ejjubije u Damasku ukrašen je sa 34. stihom *Burde*. Ova poema se također nahodi na brojnim izvanrednim primjerima keramike i veza: 135. stih bio je izvezen na zastavi velikog alžirskog vođe za nezavisnost iz XIX stoljeća, Abdel Kadira.

Poema *Burda* je naširoko oponašana u tzv. '*Put Burde*' (*Nehdžu l-burda*) žanru. Jedan slavni primjer je poema od Aiše al-Ba'unije iz Damaska (umrla 1516.). Smatra se primjerom jasnog arapskog stila. Možda je najpopularniji primjer poznat danas ispjevao Aḥmad Šawqī (um. 1932.) iz Kaira.

Postoje stotine komentara o ovoj poemi. Komentar Omera Harputija *Asidatu š-Šuhda* (*Bit mednog saća*) koristili smo u pripremi ovog našeg prijevoda *Burde* na engleski. Perzijski komentar Dželaluddina Jusufa također nudi koristan pogled na tamnije jezičke i duhovne tajne ove poeme. Uz to, muslimanski pjesnici su ukrasili *Burdu* sa onim što je poznato kao *taštir*: dodavanjima između redova, ali koja čuvaju izvorni metar i rimu. Za *Burdu* se također veli da je najpopularniji predmet u islamskoj književnosti za žanr *tahmisa*, koji dodaje tri daljnja polustiha retku svaka dva polustiha samog autora. Među najpoznatijim je poema '*Utjeha u samoći*' Abbas Efendije. Kao što je slučaj i sa komentarima,

ove proširene poetske verzije često nastoje iznijeti na površinu skriveni simbolizam koji su mnogi našli u *Burdi*.

Premda obrazovani muslimani diljem svijeta obično dobro poznaju arapski (iako je tek mali procenat muslimana u svijetu kojima je arapski maternji), postoji pravo obilje prijevoda *Burde* koji čuvaju njen izvorni metar i rimu. Na turskom je možda najpoznatija razgovijetna verzija glavnog istanbulskog kadije, Kemal Paša-zadea (um. 1534.), ali je u lokalnim knjižarama lahko naći i druge prijevode. Na perzijskom je pjesnik Abdurahman Džāmī (um. 1492.) napisao briljantan prijevod koji je potom sačinjavao osnovicu daljnjim poetskim objašnjenjima, elaboracijama i komentarima. Na Indo-pakistanskom potkontinentu Džāmījev prijevod sa komentarima na urdu jeziku obrazovani ljudi još uvijek na široko čitaju i pjeva se na javnim skupovima. U malajskom svijetu anonimni prijevod iz XVI stoljeća smatra se prvom knjigom za koju se zna da je prevedena na malajski sa bilo kog jezika. U Africi postoje mnoge verzije na svahilskom, fulfuldejskom, vulofskom, hausaskom, peulskom, mandingškom i somalijskom jeziku. Sve su pisane arapskim pismom. Na kineskom Ma An Lijev trotomni prijevod i komentar objavljen je u Šangaju 1890. godine. Najpoznatija bosanska verzija je iz XVIII stoljeća od Halila sina Alijina iz Stoca, dok je tradicionalnim albanskim čitateljima poslužio prijevod Muhameta Kučukuja (um. 1844.), kao i drugi prijevodi. Prvi kazanski tatarski komentar objavljen je 1847. godine.

Prijevod *Burde* na zapadne jezike sežu u 1771. godinu sa latinskom verzijom Johanesa Urija. Prvi njemački prijevod izišao je 1824. godine, dok Rene Bassetov *La Burdah du Cheikh al-Bousiri* (Paris, 1894.) nije prva, ali je vjerovatno najuspješnija poetska verzija na francuskom. Prvi engleski prijevod *Burde* pojavio se 1881. godine iz ruku Jamesa Redhousa, autora velikog rječnika *Turkish-English Lexicon*, dok najimpresivniji prijevod ostaje onaj od Hamze Jusufa (2004.), koji je popraćen setom CD audio zapisa slavnih pjevača iz Feza, čiji se napjevi izvode u tradicionalnom 'andalužanskom' stilu. Moj engleski prijevod *Burde* mnogo duguje Jusufovom nadarenom prijevodu.

Svojoj verziji prijevoda dodao sam jedan nutarnji poetski komentar. Pjesme pohvalnice Poslaniku Muhammedu, a. s., jesu najrašireniji žanr u muslimanskoj religijskoj poeziji, i iz tog prostranog okeana pokušao sam odabrati stihove koji potvrđuju, objašnjavaju ili proširuju Būšīrijeve uvide. Budući je ovo engleski prijevod, postoji nesrazmjer u oslanjanju na anglofonske pjesnike. Abdullah Quilliam i Yahya Parkinson su očit izbor, ali sam također dodao i nekoliko bitnih dijelova iz stihovanih drama kao što su *Rođenje islama (Birth of Islam)* od Amhersta Tyssena iz 1895. godine, i *Nevjesta Nila (Bride of the Nile)* od Wilfreda Scawena Blunta, iz 1907. godine. Ali, prisutni su i srednjovjekovni velikani Istoka, uključujući Rūmīja, anadolskog evlije koji je danas među najpopularnijim pjesnicima na svijetu. Izbjegnuta je kompleksnija simbolička poezija koja i sama zahtijeva komentare. Međutim, pokušao sam ponuditi dobar uzorak raznolikih kultur(al)nih stilova, od jednostavne pobožnosti Sulejmana Čelebija do baroknih razjašnjenja Nābija. Predstavljeni su također i nemuslimani, posebno Gete (Goethe). Njegova *Pjesma o Muhammedu (Mahomets-Gesang)* iz 1772. godine, koja je Šubertu (Schubert) dvaput poslužila za muzičko komponiranje, jeste samo jedno od njegovih velikih slavljenja islama. Fragmenti nepravedno zanemarane pjesme *L'An Neuf de l'Hegire* od Viktora Igoa su također uključeni. Ima nade da *Ukrašeni Plašt* može poslužiti kao pripomoć za pobožnost. Čitana na tradicionalni način, svaki redak, pa onda *nazira* redovi koji slijede, moraju biti predmet tihe meditacije koja traje jedan sat. Blagosiljanje Poslanika i, također, svih poslanika i dobrih ljudi, donosi blagoslove našem životu, i smiraj srcu. 'Ko mene jednom blagoslovi', kaže Poslanik Muhammed, 'Bog će njega blagosloviti deset puta'. (Esej završen 4. rabiul l-evvela, 1429. po hidžri)